

The review of the scientific productions of Iran in the field of military psychology and psychiatry on the Scopus database: A scientometric study by 2018

Ali Reza Karambakhsh¹, Mahmood Salehi^{2*}

¹ Behavioral Sciences Research Center, Life Style Institute, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

² Chemical Injuries Research Center, Systems Biology and Poisonings Institute, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Received: 13 October 2018 **Accepted:** 15 July 2019

Abstract

Background and Aim: With the growth of science production in the world, it is crucial to analyze the status of the produced knowledge for use in scientific policymaking. The scientometric method is one of these analytical tools. Given the special circumstances of Iran and the extent of the impact of the imposed war on the Iranian people, one of the scientific fields that can strongly produce knowledge in the region and the world in the field of military psychology and psychiatry. The purpose of this study was to investigate the status of science production in the field of military psychology and psychiatry in Iran.

Methods: The present review has a scientometrical approach and the keywords related to the field of military psychology and psychiatry were determined according to the purpose of the study. Then, the Scopus database was selected as a valid scientific reference for the search of Iranian scientific products. Following the instructions of this database, the search was set by a different combination of keywords. The published sources were extracted and analyzed until September 27, 2018.

Results: data production of military psychology and psychiatry was 52419 in the world, with the US producing 26318 (first rank) and the UK with 3510 (second rank) and Iran with 310 (18th rank). The top university in Iran in this field is Baqiyatallah University of Medical Sciences with 85 published articles and the largest contribution to the acceptance and publication of articles in the journals was Journal of Military Medicine (Iran) with 56 published articles. The highest citation in this field was for the paper published in the journal of Basic and clinical pharmacology and toxicology in 2006.

Conclusion: Given the history of the imposed war and its impact on the entire Iranian society, as well as the current special conditions of the West Asian region and North Africa, there are great opportunities for research in the field of military psychology and psychiatry. Despite Iran's growing research in this field, Iranian researchers can play a greater role in producing knowledge in this field. The findings of this study show that Baqiyatallah University of Medical Sciences has been a pioneer in the production and dissemination of knowledge in this field. Therefore, it seems that with careful planning, other military universities can be activated in this field and can also take serious steps in applying this knowledge in the next step.

Keywords: Psychology, Psychiatry, Military, Scientometrics.

مروری بر تولیدات علمی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی بر اساس پایگاه داده Scopus: یک مطالعه علم سنجی تا سال ۲۰۱۸

علیرضا کرمبخش^۱، محمود ثالثی^{۲*}

^۱ مرکز تحقیقات علوم رفتاری، پژوهشکده سبک زندگی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران

^۲ مرکز تحقیقات آسیب های شیمیایی، انستیتو سیستم بیولوژی و مسمومیت ها، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله، تهران، ایران

چکیده

زمینه و هدف: با رشد تولید علم در دنیا، لزوم تحلیل وضعیت دانش تولید شده به منظور استفاده در سیاستگذاری علمی بسیار مهم می باشد. یکی از ابزارهای تحلیل در این زمینه شاخص های علم سنجی است. با عنایت شرایط ویژه ایران و گستره تأثیرگذاری جنگ تحمیلی بر مردم ایران یکی از حوزه های علمی که می تواند با قوت به تولید دانش در منطقه و دنیا بپردازد حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی است. این مطالعه با هدف بررسی وضعیت تولید علم در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی در ایران انجام گردیده است.

روش ها: مطالعه مروری حاضر با رویکرد علم سنجی می باشد که با توجه به هدف مطالعه، کلیدواژه های مرتبط با حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی تعیین گردید. سپس پایگاه استنادی اسکوپوس به عنوان مرجع معتبر علمی برای جستجوی تولیدات علمی ایران انتخاب شد و با رعایت دستورالعمل این پایگاه فرمول جستجو با ترکیب کلیدواژه ها تنظیم گردید. منابع انتشار یافته تا تاریخ ۲۷ شهریور ۱۳۹۷ استخراج و تحلیل داده های آماری صورت گرفت.

یافته ها: تولیدات روانشناسی و روانپزشکی نظامی در دنیا ۵۲۴۱۹ مورد بوده که آمریکا با تولید ۲۶۳۱۸ مورد رتبه اول و انگلستان با ۳۵۱۰ مورد در جایگاه دوم قرار دارد و سهم ایران نیز ۳۱۰ مورد (رتبه ۱۸) است. برترین دانشگاه در ایران در این حوزه دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله با انتشار ۸۵ مقاله و بیشترین سهم در پذیرش و انتشار مقالات در بین مجلات مربوط به مجله طب نظامی با انتشار ۵۶ مقاله می باشد همچنین بیشترین ارجاع به مقالات این حوزه مربوط به مقاله چاپ شده در مجله Basic and clinical pharmacology and toxicology در سال ۲۰۰۶ میلادی می باشد.

نتیجه گیری: با عنایت به سابقه جنگ تحمیلی و تأثیر کل جامعه ایران از آثار جنگ و همچنین شرایط ویژه کنونی منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا فرصت های وسیعی برای پژوهش در این زمینه وجود دارد و علیرغم رشد پژوهشی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی این قابلیت وجود دارد که پژوهشگران ایرانی بتوانند نقش بیشتری در تولید دانش در این بخش ایفا نمایند. نتایج پژوهش حاضر نشان می دهد دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله در تولید و انتشار دانش در این زمینه پیشرو بوده بنابراین به نظر می رسد با برنامه ریزی دقیق بتوان سایر دانشگاه های نظامی را در این زمینه فعال نمود و همچنین بتوان در گام بعدی در جهت کاربردی کردن این دانش قدم های جدی را برداشت.

کلیدواژه ها: روانشناسی، روانپزشکی، نظامی، علم سنجی.

مقدمه

در نیم قرن گذشته متون و مدارک علمی افزایش یافته است به گونه‌ای که دستیابی و مدیریت اطلاعات برای کاربران و سیاست‌گذاران عرصه علم و دانش با مشکل همراه بوده است (۱). دانشمندان معتقدند که درک روابط پیچیده علم برای سیاستگذاران در دستیابی به برنامه‌های حوزه‌های پژوهشی مؤثر بوده؛ رشد و پیشرفت علم تغییراتی را در حوزه‌های علمی به وجود آورده که ابعاد این تغییر و تحول روز به روز در حال گسترش است (۲).

یکی از مهم‌ترین زمینه‌های پیشرفت و ارتقای کشورها توجه به تحقیقات علمی، فن‌آورانه و پژوهش است (۳). تحقیق و پژوهش بستر اصلی پیشرفت، سازندگی و استقلال کشورها محسوب شده و سرمایه‌گذاری و توجه در این بخش از عناصر مهم رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی، بهداشت و علمی کشورها است (۴). یکی از عناصر برجسته پژوهش و پیشرفت جوامع در دهه‌های اخیر، تولیدات علمی در قالب مقالات و منابع اطلاعاتی در پایگاه‌های اطلاعات علمی است (۵).

تولیدات علمی از مهم‌ترین شاخص‌های سنجش توسعه و پیشرفت کشورها بوده و این تولیدات نقش ویژه و تعیین‌کننده‌ای در پیشرفت جوامع علمی و اطلاعاتی دارند (۶)؛ به عبارتی باید اشاره کرد تعیین جایگاه و نقش هر کشور در تولیدات علمی در حوزه‌های موضوعی مختلف نشان دهنده میزان توانمندی و عملکرد آن کشور در جهت ارتقاء و کمک به بهبود آن موضوع است (۷).

یکی از جنبه‌های اساسی بررسی و تجزیه و تحلیل مقالات علمی، پژوهش بر اساس رویکرد علم سنجی است. مطالعات علم سنجی به عنوان ابزاری مناسب و مؤثر برای درک بهتر فرآیند تحقیقات، پژوهش علمی و همچنین تجزیه و تحلیل برون‌داد و تولیدات علمی به توسعه علمی حوزه‌های مختلف موضوعی کمک شایانی می‌کند (۸). همچنین؛ ارزیابی و بررسی تولیدات علمی نیز می‌تواند به محققان کمک کند تا با شکاف‌های علمی موجود آشنا شوند، افراد معتبر در این حوزه را شناسایی و موضوعات پژوهشی خود را با دید بازتر و وسیع‌تری مورد بررسی قرار دهند (۹).

شاخص‌های علم سنجی توصیف‌کننده پژوهش در اجتماعات مختلف علمی بوده که می‌تواند عنصری مفید و کارآمد برای مدیریت تحقیق و سیاست‌گذاری و چگونگی تخصیص بودجه و امکانات در علوم باشد. در حیطه علم‌سنجی اندازه‌گیری کمی از تولیدات علمی به عمل آمده که می‌تواند تا حدودی مشخص نماید

که فراوانی پژوهش‌های هر کشور، نهاد، هر رشته علمی و هر فرد و روند آن چگونه است؛ پژوهشگران چه زمینه‌ها و سؤالاتی را برای پژوهش خود برمی‌گزینند و چه زمینه‌ها و سؤالاتی مورد غفلت واقع شده است؛ چه کسانی و چه نهادهایی و در کجا پژوهش‌ها را انجام می‌دهند؛ تا چه حد از پژوهش‌ها حمایت‌های مالی می‌شود و این پژوهش‌ها چه تأثیری بر محیط علمی دارد (۱۰).

همگام با اهمیت این موضوع در داخل کشور، پژوهش‌ها و مطالعات متعددی توسط متخصصان حوزه‌های مختلف علم پزشکی در رابطه با تولید علم صورت گرفته و جنبه‌های مختلف آن در خارج از کشور مورد تاکید قرار گرفته است (۱۱).

در خارج از کشور شناسایی و ارزیابی تولیدات علمی در حوزه‌های موضوعی مختلف، شناسایی افراد و مراکز پر تولید، کشورهای رقیب و پتانسیل‌های همکاری‌های علمی، مجلات و نشریات همسو از اهمیت فراوانی برخوردار است (۱۲).

روان‌شناسی و روان‌پزشکی نظامی به عنوان یکی از شاخه‌های حوزه سلامت نظامیان و مرتبطین با رویدادهای نظامی از این قاعده مستثنی نبوده و از آنجایی که این بخش با نظام سلامت، بهداشت، پیشگیری، مراقبت و درمان افراد و احاد جامعه سروکار دارد از اهمیت دوچندانی برخوردار است.

امروزه پذیرش این اصل که متخصصین حوزه روان‌شناسی و روان‌پزشکی نظامی برای ارائه خدمات موردنیاز افراد جامعه، سربازان و جامعه نظامیان اعم از ارگان‌های مختلف نیروی‌های مسلح بر پایه روش‌های سنتی عمل کنند دیگر قابل قبول نبوده و نیاز است تا با آخرین یافته‌ها و دستاوردهای تحقیقات علمی آشنا شده تا بتوانند با استفاده از تحقیقات و پژوهش‌های علمی حوزه خود وظایف حرفه‌ای و مراقبتی‌شان را به شایستگی انجام دهند؛ زیرا حوزه روان‌شناسی و روان‌پزشکی نظامی یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عناصر گروه‌های بهداشت و سلامت در نیروهای مسلح و نظامی جامعه محسوب شده که در سایه نقش‌های مرتبط با ارائه خدمات سلامت نظیر نقش‌های آموزشی، پژوهشی، ارتباطی، مشاوره‌ای، حمایتی، مدیریتی و مراقبتی اهمیت جایگاه این حوزه در تیم سلامت نیروهای مسلح دوچندان شده است (۱۳، ۱۴)؛ از طرفی ماهیت تصمیم‌گیری در بخش سلامت نیروهای مسلح اغلب موضوعات مرتبط با مرگ و زندگی بیماران زخمی و مجروح شده بستری در بخش‌های مراقبت‌های ویژه این نیروها را در بر گرفته که نیازمند ترکیب و تلفیق انواع نقش‌های درمانی

می‌نماید. با توجه به مطالب ذکر شده و از آنجایی که تا به حال پژوهشی در رابطه با بررسی روند تولید محتوا در حوزه روانشناسی و روانپزشکی در ایران صورت نگرفته است، مطالعه حاضر با هدف بررسی روند تولید محتوای علمی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی بر اساس پایگاه استنادی اسکوپوس انجام شد.

روش‌ها

این مطالعه یک مطالعه مروری با رویکرد علم سنجی بوده که با توجه به هدف مطالعه جهت شناسایی محتوای علمی تولیدی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی صورت گرفت. در این راستا ابتدا در دو حوزه کلی روانشناسی و روانپزشکی و نظامی با مراجعه به متون مرجع و همچنین نظر متخصصین کلید واژه‌های این دو بخش به دست آمد. در انتخاب کلید واژه‌ها سعی شد جامعیت مورد نظر مطالعه تأمین گردد. کلیدواژه‌های اولیه انتخاب شده در نهایت در یک جلسه مشترک توسط دو نفر از صاحب‌نظران نهایی شد.

با توجه به انتشار مقالات و تولیدات علمی ایران در پایگاه‌های متنوع موجود و با در نظر گرفتن دو شرط جامعیت و اعتبار علمی، پایگاه استنادی اسکوپوس (www.scopus.com) به عنوان مرجع استخراج داده‌ها انتخاب گردید و فرمول جستجوی زیر طراحی و مبنای استخراج داده‌ها در این پایگاه قرار گرفت.

(TITLE-ABS-KEY (military OR "Armed Forces" OR army OR soldier OR veterans OR war) AND TITLE-ABS-KEY (psychology OR psychologic OR psychiatry OR "mental stress" OR depression OR anxiety OR sleep OR "personality disorder" OR "substance disorder" OR addiction OR "affective disorder" OR personality OR mental OR somatoform OR PTSD OR smoke OR suicide OR "Bipolar Disorder" OR "Mental Health" OR depression OR "Attention Deficit Hyperactivity Disorder" OR "Psychiatric Disorder" OR "post-traumatic stress disorder" OR "Personality Trait" OR "Mental Disorder" OR "Obsessive Compulsive Disorder" OR "Quality of Life" OR "Eating Disorder" OR "Substance Abuse" OR "Affective Disorder" OR "Mood Disorder" OR "Sexual Behavior" OR "Substance Use" OR "Panic Disorder" OR "Substance Use")) AND (LIMIT-TO (AFFIL COUNTRY, "Iran"))

این فرمول جستجو در بازه زمانی تا سال ۲۰۱۸، یک بار با محدودیت کشور ایران و یکبار بدون محدودیت کشور ایران اجرا شد. جستجوی اول تعداد تولیدات در ایران و جستجوی دوم تولیدات جهانی در این زمینه را در نظر می‌گیرد. پس از مشخص شدن تولیدات علمی با محدودیت کشور ایران و مشخص شدن اولیه مقالات، با مطالعه عنوان و خلاصه تمامی تولیدات علمی، مقالات غیرمرتبط با هدف پژوهش حذف گردید و سپس بر اساس مقالات

مراقبتی مشاوره‌ای روان‌پزشکان و روان‌شناسان نظامی خصوصاً در زمینه‌های استرس پس از سانحه است (۱۵)؛ زیرا بسیاری از مراجعه کنندگان نیروهای مسلح در مناطق جنگی و بعد از عملیات‌های مختلف که نیازمند بستری و دریافت درمان و مراقبت در بخش مراقبت‌های ویژه هستند، از مشکلات روانی و نه جسمی حین بستری از قبیل دلیریوم، سندروم‌های شناختی و ... مدت‌ها بعد از ترخیص از بیمارستان رنج می‌برند؛ مشکلاتی که نه تنها در طول دوران بستری در بخش مراقبت ویژه و حتی بخش‌های غیرویژه بلکه در دوران بعد از ترخیص از بیمارستان اثرات گسترده و شدیدی بر کیفیت زندگی شخصی و کاری افراد مبتلا داشته و گاهاً سبب بازنشستگی و از کار افتادگی‌های زود هنگام و غیرمترقبه افراد می‌شود (۱۶-۱۸).

در بسیاری از مواقع سلامت در تیم درمانی مراقبتی نیروهای مسلح تحت تاثیر بسیاری از تصمیم‌هایی بوده که ممکن است ارتباط مستقیمی با مراقبت‌های سلامتی جسمی نداشته باشد بلکه با اثرات روانی و استرس‌های کاری ناشی از برخورد با بیماران و همراهان آنها داشته باشد که مدیریت و رفتار سنجیده شده پرسنل به طور مستقیم و غیرمستقیم می‌تواند بر رفتار سلامتی افراد مراجعه‌کننده این نیروها به مراکز درمانی مراقبتی تاثیرگذار باشد (۱۹،۲۰).

متخصصان و پژوهشگران حوزه روان‌شناسی و روان‌پزشکی نظامی می‌توانند با بهره‌گیری از یافته‌ها، نتایج تولیدات و آثار علمی منتشر شده در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر و در قالب مقالات علمی در راستای ارتقای سطح کمی و کیفی آگاهی و دانش خود از آن بهره‌مند و با انتقال و آموزش یافته‌های جدید به سایرین آنان را در انجام فعالیت‌های بالینی مطلوب یاری بخشند.

در مقایسه با سایر حوزه‌های علمی، مطالعات کمی با رویکرد علم سنجی در خصوص مطالعات روانشناسی و روانپزشکی نظامی در دنیا و ایران انجام شده که به نظر می‌رسد توجه به آن حائز اهمیت است (۲۱).

در ایران علیرغم وجود حداقل یک دوره هشت ساله دفاع مقدس در تاریخ معاصر که از طرف استکبار جهانی بر ملت ایران تحمیل گردید و هزینه‌های فراوانی از جمله هزینه‌های روانی بسیار برای مردم و رزمندگان بجای گذاشت که آثار آن همچنان موجود است؛ ظرفیت علمی موجود کشور و مقایسه نسبت حجمی تولیدات این حیطة به کل تولیدات کشور ما را نیازمند برآوردی دقیق از وضعیت موجود و بکارگیری نتایج حاصله برای برنامه‌ریزی علمی آینده

باقیمانده شاخص‌های مورد نظر پژوهش استخراج شدند.

این شاخص‌ها شامل سال انتشار مقالات، مراکز دانشگاهی مرتبط، عنوان مجله مرتبط، نوع مقاله، زبان مجله، تعداد استناد مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و نتایج در قالب جداول و نمودارهای مختلف گزارش گردید.

نتایج

بر اساس جستجوی صورت گرفته در پایگاه اسکوپوس از

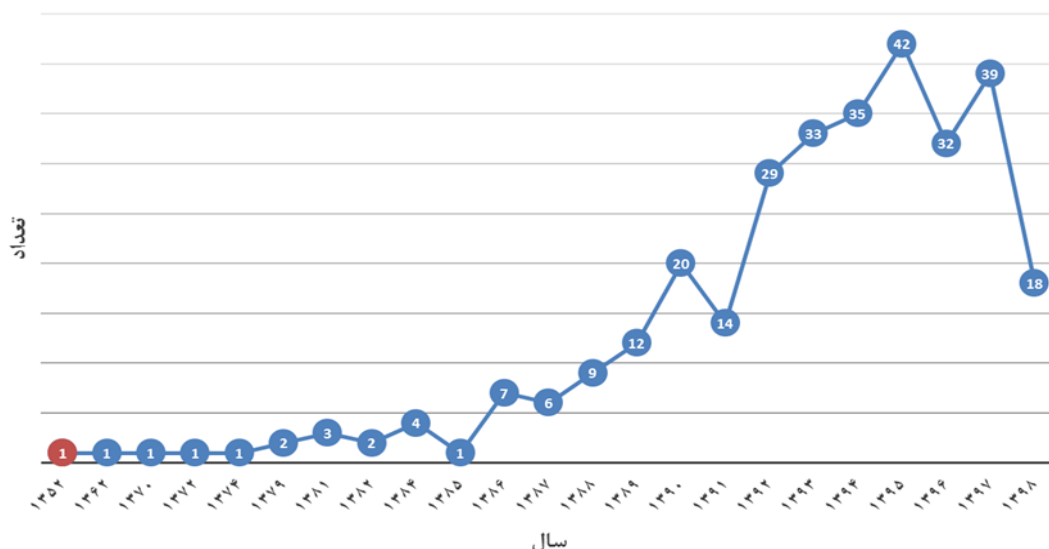
ابتدای بارگذاری مقالات در پایگاه اسکوپوس تا تاریخ ۲۷ شهریور ۱۳۹۷ (۱۸ سپتامبر ۲۰۱۸) میزان تولیدات با کلیدواژه نظامی در دنیا ۵۵۴۱۹۲ مورد است که دو کشور برتر به ترتیب آمریکا و انگلیس بوده و میزان سهم آنها نیز به ترتیب ۱۸۲۱۱۳ و ۴۴۱۶۰ مقاله است. سهم ایران نیز ۱۸۳۱ مقاله بوده است. همچنین تولیدات روانشناسی و روانپزشکی نظامی در دنیا ۵۲۴۱۹ مورد بوده که آمریکا با تولید ۲۶۳۱۸ مورد رتبه اول و انگلستان با ۳۵۱۰ مورد در جایگاه دوم قرار دارد و سهم ایران نیز ۳۱۰ مورد است (جدول-۱).

جدول-۱: سهم آمریکا، انگلیس و ایران در تولیدات روانشناسی و روانپزشکی نظامی دنیا

نام کشور	تعداد کل تولیدات نظامی	تعداد تولیدات روانشناسی و روانپزشکی نظامی	سهم تولیدات روانشناسی/ روانپزشکی در مجموع تولیدات نظامی (%)	رتبه
آمریکا	۱۸۲۱۱۳	۲۶۳۱۸	۱۴/۴۵	اول
انگلستان	۴۴۱۶۰	۳۵۱۰	۷/۹۵	دوم
ایران	۱۸۳۱	۳۱۰	۱۷/۰۹	هجدهم

با توجه به جستجوی صورت گرفته در پایگاه استنادی اسکوپوس و بر اساس فرمول ذکر شده در بخش روش تعداد کل ۳۱۳ محتوای علمی تولیدی ایران شامل کتاب، مقاله پژوهشی، مقاله مروری، کنفرانس و ... به دست آمد که در بررسی مقالات سه مقاله بدلیل غیرمرتبط بودن با موضوع حذف و در نهایت ۳۱۰ مورد در استخراج داده‌ها تأیید و مورد استفاده قرار گرفت. اولین تولید

علمی ثبت شده در اسکوپوس مربوط به سال ۱۳۵۲ ه.ش (۱۹۷۳ م) بوده و این روند به صورت معنی‌داری در طی سال‌های بعد روند کلی افزایشی را طی نموده به طوری که در سال ۱۳۸۸-۸۹ (۲۰۱۰ م) این مقدار به ۱۹ مورد و در سال ۱۳۹۵-۹۶ (۲۰۱۷ م) این مقدار به ۳۸ مورد در سال رسیده است (شکل-۱).

شکل ۱: روند انتشار اسناد علمی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی ایران

روند انتشار اسناد علمی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی تا سال ۱۳۷۸ زیر ۱۰ مورد، از سال ۱۳۸۹ تا سال ۱۳۹۲ بین ۱۰ تا ۳۰ مورد و از سال ۱۳۹۳ تا سال ۱۳۹۷ بین ۳۰ تا ۴۰ مورد بوده است که روند افزایشی داشته است. با

توجه به شکل ۱- می‌توان بیان نمود که بیشترین رشد در روند انتشار اسناد علمی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی مربوط به سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ بوده است. در دسته‌بندی محتوای علمی تولید شده در حوزه روانشناسی و روانپزشکی

شده در مجله Journal of burn care and research در سال ۲۰۰۸ کمترین ارجاع دریافتی را داشته است (جدول-۶).

جدول-۴. ده دانشگاه برتر ایران بر اساس سهم در انتشار مقالات

دانشگاه	تعداد
دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله	۸۵
دانشگاه علوم پزشکی تهران	۶۷
دانشگاه علوم پزشکی مشهد	۳۷
پژوهشکده مهندسی و علوم پزشکی جانبازان	۳۷
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	۲۳
دانشگاه علوم پزشکی ایران	۲۱
دانشگاه تهران	۱۹
دانشگاه آزاد اسلامی	۱۵
دانشگاه علوم پزشکی مازندران	۱۳
دانشگاه علوم پزشکی ارتش	۱۲

جدول-۵. مجلات برتر بر اساس سهم در انتشار مقالات

کشور	تعداد	مجله
ایران	۵۶	مجله طب نظامی
ایران	۷	Archives of Iranian Medicine
چین	۷	Life Science Journal
چین	۷	Chinese Journal of Traumatology English Edition
ایران	۷	Life Science Journal
ایران	۵	Iranian Journal of Medical Sciences
ایران	۵	Iranian Journal of Psychiatry
ایران	۵	Iranian Journal of Psychiatry And Behavioral Sciences
ایران	۵	Iranian Red Crescent Medical Journal
انگلستان	۵	Military Medical Research
انگلستان	۵	Procedia Social And Behavioral Sciences

آمار مربوط به بررسی همکاری‌های بین‌المللی محققین ایرانی با سایر محققین در کشورهای دیگر ارائه گردیده که از این حیث، بیشترین همکاری بین‌المللی بین محققین ایرانی و آمریکایی با مجموع تعداد ۳۹ مورد است و در جایگاه دوم و سوم به ترتیب همکاری با محققین دو کشور انگلستان و استرالیا با تعداد ۱۷ و ۱۵ مورد قرار دارد (جدول-۷).

بحث

امروزه پژوهش به عنوان یکی از اساسی‌ترین زیرساخت‌های پیشرفت کشورها محسوب شده و تحقیقات هدفمند برای پاسخگویی به نیازهای جامعه انجام می‌گیرد. اهمیت تولید اطلاعات علمی و نقش انکارناپذیر آن در پیشرفت پایدار تا بدان حد بوده که بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا حجم عظیمی از سرمایه‌های ملی خود را صرف گسترش پژوهش و مؤسسات پژوهشی می‌کنند (۲۲).

نظامی ایران بر اساس نوع مقاله بیشترین سهم مقالات مربوط به مقالات پژوهشی اصیل با تعداد ۲۶۹ (۸۶/۸٪) مقاله و در ردیف دوم مقالات مروری با تعداد ۱۶ (۵/۲٪) مقاله و با فاصله بسیار زیاد از ردیف اول قرار دارد (جدول-۲).

از حیث زبان در بررسی مقالات نمایه شده در پایگاه استنادی اسکوپوس، ۲۵۰ مقاله به زبان انگلیسی و ۶۰ مقاله به زبان فارسی به چاپ رسیده است (جدول-۳).

جدول-۲. جدول توزیع منشورات علمی بر حسب نوع مقاله

نوع مقاله	تعداد	درصد
مقاله پژوهشی اصیل	۲۶۹	۸۶٫۷۷
مقاله مروری	۱۶	۵٫۱۶
مقاله ارائه شده در همایش	۱۱	۳/۵۵
Letter	۶	۱٫۹۴
سایر موارد	۸	۲٫۵۸
جمع	۳۱۰	۱۰۰

جدول-۳. توزیع مقالات بر اساس زبان انتشار

زبان	تعداد
انگلیسی	۲۵۰
فارسی	۶۰

بیشترین سهم در تولید داده‌های علمی در این حوزه در بین دانشگاه‌ها کشور مربوط به دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله با انتشار ۸۵ مقاله و در رتبه دوم دانشگاه علوم پزشکی تهران با انتشار ۶۷ مقاله است؛ همچنین، رتبه سوم به صورت مشترک با انتشار ۳۷ مقاله به دانشگاه علوم پزشکی مشهد و پژوهشکده مهندسی و علوم پزشکی جانبازان تعلق دارد. از نظر تعداد مقالات، فاصله بین دانشگاه اول و دوم با سایر دانشگاه‌ها ۲ برابر است (جدول-۴).

بیشترین سهم در پذیرش و انتشار مقالات مربوط به روانشناسی و روانپزشکی نظامی در بین مجلات نمایه شده در پایگاه داده اسکوپوس در بازه زمانی ۴۶ ساله، مربوط به مجله طب نظامی با انتشار ۵۶ مقاله بوده و در جایگاه بعدی با فاصله بسیار زیاد مجله Archives of Iranian Medicine با آمار انتشار ۷ مقاله می‌باشد. از نظر کشور صاحب مجله، بیشترین سهم از آن کشور ایران و بعد از آن با اختلاف بسیار زیاد چین و انگلستان است. از ۷ مورد مجله ایرانی چاپ‌کننده مقالات مورد نظر یک مورد فارسی و بقیه (۶ مورد) به زبان انگلیسی هستند (جدول-۵). مقالات برتر از نظر تعداد ارجاعات دریافتی را نشان می‌دهد. دامنه ارجاعات مقالات از ۱۷۸ تا ۶۰ مورد بوده، مقاله چاپ شده در مجله Basic and clinical pharmacology and toxicology در سال ۲۰۰۶ دارای بیشترین ارجاع و مقاله چاپ

جدول-۶. نه مقاله برتر با بیشترین سطح ارجاع

ردیف	عنوان مقاله	سال انتشار	مجله	تعداد ارجاعات
۱	Comparison of early and late toxic effects of sulfur mustard in Iranian veterans	۲۰۰۶	Basic and Clinical Pharmacology and Toxicology	۱۷۸
۲	Hepatitis C risk factors in Iranian volunteer blood donors: A case-control study	۲۰۰۲	Journal of Gastroenterology and Hepatology	۱۱۶
۳	A randomized controlled trial on the anti-inflammatory effects of curcumin in patients with chronic sulphur mustard-induced cutaneous complications	۲۰۱۲	Annals of Clinical Biochemistry	۱۰۱
۴	Improvement of sulphur mustard-induced chronic pruritus, quality of life and antioxidant status by curcumin: Results of a randomised, double-blind, placebo-controlled trial	۲۰۱۲	British Journal of Nutrition	۸۸
۵	Anxiety, depression, and posttraumatic stress in Iranian survivors of chemical warfare	۲۰۰۶	Journal of the American Medical Association	۸۷
۶	Post-traumatic stress disorder	۲۰۱۲	International Journal of Occupational and Environmental Medicine	۷۷
۷	Mustard gas toxicity: The acute and chronic pathological effects	۲۰۱۰	Journal of Applied Toxicology	۷۰
۸	Sardasht-Iran cohort study of chemical warfare victims: Design and methods	۲۰۰۹	Archives of Iranian Medicine	۶۱
۹	Self-immolation in Iran	۲۰۰۸	Journal of Burn Care and Research	۶۰

حیطه در رتبه‌های برتر باشند این درحالی است که در بین دانشگاه‌های نیروهای مسلح ایران، تنها دو دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله و دانشگاه علوم پزشکی ارتش در بین دانشگاه‌های برتر فعال در این حوزه حضور دارند که البته دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله توانسته با تولید ۸۵ مقاله به عنوان اولین دانشگاه، بیشترین سهم در تولید مقالات روانشناسی و روانپزشکی نظامی را داشته باشد. پیشگام بودن دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی دور از انتظار نبوده است زیرا بر اساس گزارش‌های مرکز علم سنجی وزارت بهداشت، این دانشگاه در بین دانشگاه‌های نیروهای مسلح در رتبه اول و در بین دانشگاه‌های زیر مجموعه وزارت بهداشت و درمان در جایگاه اول در میان دانشگاه‌های تیپ دو قرار دارد. بنابراین این موضوع نشان می‌دهد مراکز تحقیقاتی مرتبط با حوزه تحقیقاتی روانشناسی و روانپزشکی نظامی این دانشگاه در سال‌های گذشته تلاش قابل تقدیری را در تولیدات علمی در این زمینه بعمل آورده اند. اما زمانی این برتری تحقق عملی پیدا خواهد کرد که این دانشگاه بتواند در راستای جهت دهی و کاربردی کردن این نتایج نیز پیشگام باشد. با توجه به برتری دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله در این بررسی به نظر می‌رسد شرایط انتشار علم در دانشگاه‌های تابعه نیروهای مسلح فراهم بوده اما محدودیت‌های انتشار مقالات در این سازمان‌ها می‌تواند مانع این امر باشد که استفاده از تجربه‌ی موفق پژوهشی دانشگاه بقیه‌الله چه با نگاه ملی و چه از حیث بین‌المللی در رفع این محدودیت‌ها راه گشا خواهد بود.

جدول-۷. پنج کشور برتر در همکاری‌های بین‌المللی با محققین ایرانی

ردیف	کشور	تعداد
۱	آمریکا	۳۹
۲	انگلستان	۱۷
۳	استرالیا	۱۵
۴	سوئد	۱۱
۵	کانادا	۱۰

علم سنجی در ایران مانند اروپا و آمریکا ابتدا با پژوهش‌ها و نوشته‌هایی آغاز شد که به طور خاص به حوزه کتاب‌سنجی تعلق داشت. شاید نخستین اثر علمی مرتبط با حوزه علم سنجی در ایران را بتوان مقاله محمدحسین دیانی با نام "کتاب‌سنجی" در مجله "نشر دانش" دانست؛ از آن پس افراد دیگری مقالاتی در این زمینه نوشتند و به تدریج پژوهش‌های کتاب‌سنجی در قالب پایان‌نامه‌های دانشجویی رواج یافت (۱).

در این پژوهش بر اساس پایگاه استنادی اسکوپوس در مجموع ۳۱۰ داده علمی چاپ شده در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی با آدرس ایران به ثبت رسیده است که در این میان بیشترین سهم مربوط به مقالات پژوهشی اصیل بوده، بیشتر این مقالات به زبان انگلیسی منتشر و بیشترین مجله‌ای که اقدام به چاپ این مقالات نموده مجله طب نظامی می‌باشد. همچنین، بالاترین سهم در بین دانشگاه‌های ایران در انتشار مقالات این حوزه متعلق به دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله است.

بنابر شرایط مورد انتظار، دانشگاه‌هایی که به نحو سازمانی زیرنظر نیروهای مسلح فعالیت می‌کنند باید در تولید دانش در این

تولیدات مقالات با کیفیت بالا و رو به رشد بوده است (۲۴-۲۷) و این نتیجه با برتری و رشد علمی این دانشگاه نیز همخوانی دارد. بنابراین در بعد مجلات دانشگاهی نیز، سیر رشد کیفیت مجلات دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله می‌تواند الگویی شایسته حداقل در سطح نیروهای مسلح باشد.

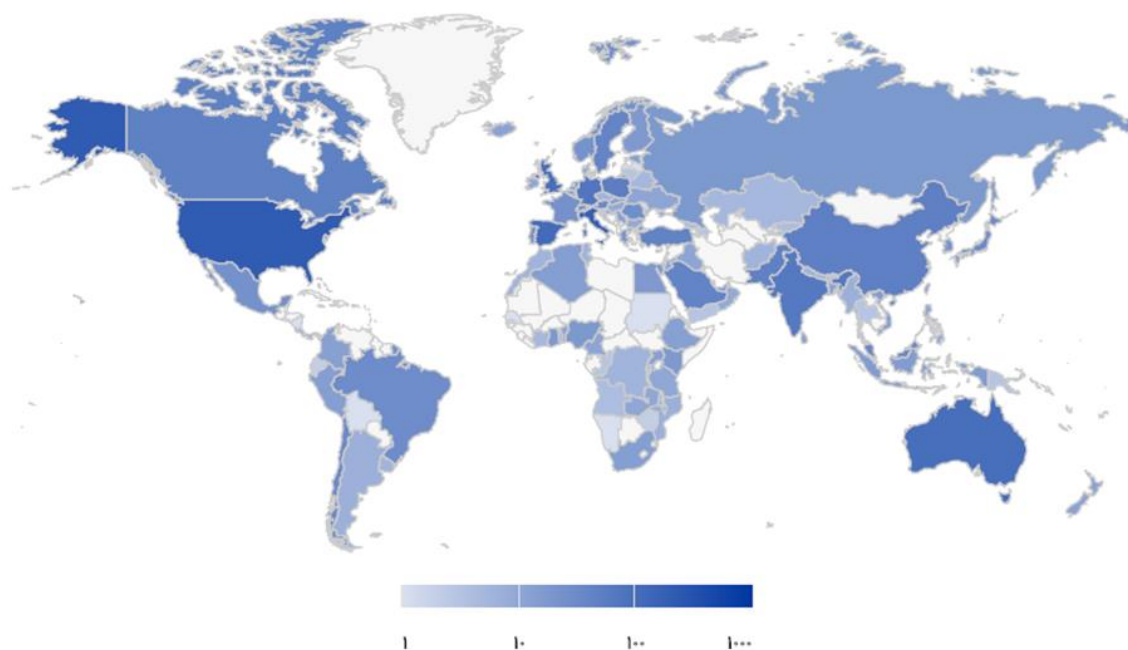
یکی از نتایج گزارش شده در این پژوهش زبان انتشار داده‌های علمی ایران در سطح بین‌المللی می‌باشد. همانطور که در (جدول-۳) ذکر گردید سهم انتشار به زبان انگلیسی با مقدار ۸۰/۷ درصد بیشترین سهم بوده است. در نگاه اول اینگونه به نظر برسد که برای ایفای نقش جهانی در تولیدات با کیفیت علمی نیاز به انتشار به زبان انگلیسی این تولیدات می‌باشد ولی با توجه به تجربه‌های کشورهای مطرح علمی در دنیا همچون آلمان، فرانسه، چین، روسیه و ... می‌توان چنین نتیجه گرفت که برای داشتن جایگاه علمی صرفاً نیاز به انتشار یافته‌های علمی به زبان انگلیسی نیست و به نظر می‌رسد در سطح سیاست‌گذاران باید برنامه‌ریزی موثر و در سطح پژوهشگران باید این روحیه خودباوری تقویت گردد که در آینده بتوانیم زبان فارسی را با تمام توانمندی‌های ذاتی این زبان همچون گذشته به عنوان یکی از زبان‌های مطرح در دنیای علم بشناسانیم.

یکی از تجربه‌های موفق دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله شکل‌گیری همکاری‌های بین‌المللی در طول سالیان گذشته با سایر کشورهای مطرح دنیا از جمله کشورهای مطرح شده در جدول-۷ است. سهم همکاری این دانشگاه با کشورهای مختلف در (شکل-۲) آورده شده است. همچنین، بر اساس شکل-۳ ۳ درصد همکاری‌های بین‌المللی دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله به تفکیک سال‌های مختلف از وضعیت مناسبی برخوردار بوده که تایید کننده بالاترین سهم در تولید مقالات نظامی در حیطه روانشناسی و روانپزشکی را دارد (۲۳). مدل ارتباط علمی دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله به عنوان یک دانشگاه زیر نظر نیروهای مسلح می‌تواند الگوی موفق برای ارتباط گیری علمی دانشگاه‌های مطرح نیروهای مسلح با سایر کشورها با حفظ رعایت نکات ایمنی و رازداری باشد.

مجله طب نظامی با ۵۶ مقاله در صدر لیست مجلات منتشر کننده آثار علمی حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی می‌باشد. این مجله یکی از مجلات دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله با نمایه اسکاپوس می‌باشد و یکی از مجلات معتبر در زمینه طب نظامی بوده که تحقیقات گذشته هم در مورد این مجله و هم برخی دیگر از مجلات دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله نشان می‌دهد که سیر

گستره جغرافیایی همکاری‌های بین‌المللی

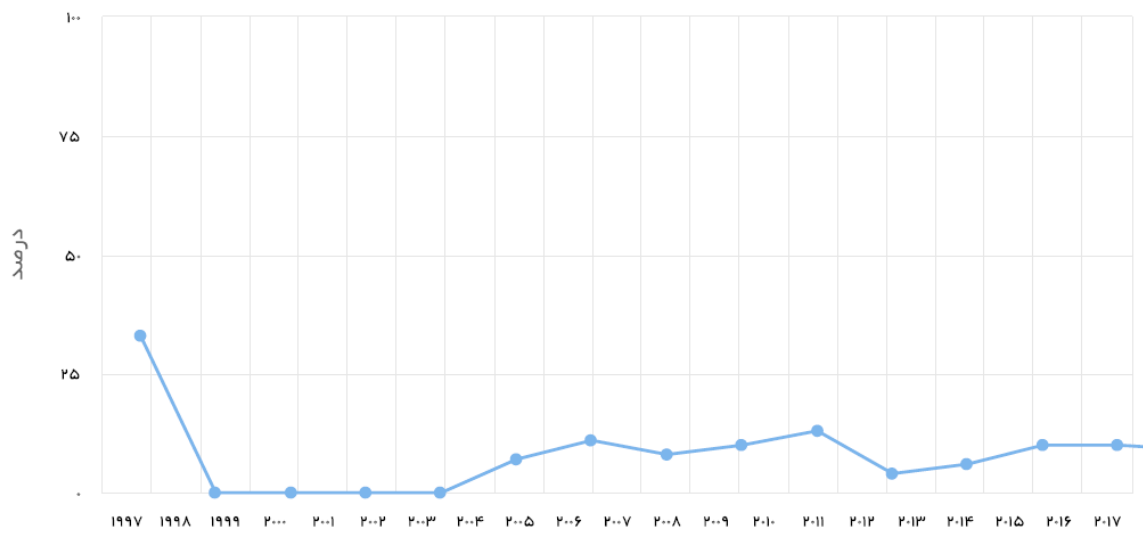
دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)

شکل-۲. گستره جغرافیایی همکاری بین‌المللی دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)

درصد مقالات بین المللی

دانشگاه علوم پزشکی بقیة الله (عج)

شکل-۳. درصد همکاری‌های بین المللی دانشگاه علوم پزشکی بقیة الله به تفکیک سال‌های مختلف

حاضر نشان می‌دهد دانشگاه علوم پزشکی بقیة الله به عنوان یک دانشگاه سازمانی نیروهای مسلح در تولید و انتشار دانش در این زمینه پیشرو بوده بنابراین به نظر می‌رسد با برنامه‌ریزی دقیق بتوان سایر دانشگاه‌های نظامی را در این زمینه فعال نمود و همچنین بتوان در گام بعدی در جهت کاربردی کردن این دانش قدم‌های جدی را برداشت.

نکات بالینی کاربردی برای جوامع نظامی

رصد و پایش مهمترین تحقیقات انجام گرفته در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی و شناسایی محققان و مراکز برتر داخلی و خارجی می‌تواند منجر به بکارگیری و ابداع روش‌های جدید و کارا در جهت پیشگیری و درمان در این حوزه گردد.

تشکر و قدردانی: از کلیه همکاران دانشگاه علوم پزشکی بقیة الله که در فرآیند روش شناختی این پژوهش ما را یاری نموده‌اند کمال تشکر را دارد.

تضاد منافع: بدینوسیله نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ گونه تضاد منافی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

منابع:

1. Hamid A, Farideh O. The Evolution of Scientometrics Studies in Iran. *Rahyaft*. 2015;60(4): 69-83.
2. Ravikumar S, Agrahari A, Singh S. Mapping the intellectual structure of scientometrics: A co-word

از محدودیت‌های این پژوهش عدم دسترسی به همه پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی بدلیل ماهیت محرمانگی برخی از پژوهش‌ها می‌باشد و لذا تبیین وضعیت علمی این حوزه تنها با آثار منتشر شده میسر بوده است.

با توجه به پژوهش حاضر پیشنهاد می‌گردد در پژوهش بعدی یک مطالعه تطبیقی بین دانشگاه‌های زیر نظر نیروهای مسلح در ایران و جهان به منظور مشخص شدن وضعیت این دانشگاه‌ها در بین سایر دانشگاه‌های مشابه صورت گیرد تا ضمن شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود در جهت تقویت برتری‌ها و برطرف کردن ضعف‌ها حرکت جدی صورت گیرد.

نتیجه‌گیری

با عنایت به سابقه جنگ تحمیلی و تأثیر کل جامعه ایران از آثار جنگ و همچنین شرایط ویژه کنونی منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا فرصت‌های وسیعی برای پژوهش در این زمینه وجود دارد و علیرغم رشد پژوهشی ایران در حوزه روانشناسی و روانپزشکی نظامی این قابلیت وجود دارد که پژوهشگران ایرانی بتوانند نقش بیشتری در تولید دانش در این بخش ایفا نمایند. نتایج پژوهش

analysis of the journal *Scientometrics* (2005–2010). *Scientometrics*. 2015;102(1):929-55.

3. Chalak AM, Yaminfirooz M, Riahi A. Quantitative and Qualitative Evaluation of Islamic Republic of Iran's Scientific Productions Indexed in Scopus in the

- Field of Nursing during 2000-2016. *Qom Univ Med Sci J*. 2018;12(4):61-71.
4. Rasolabadi M, Khaledi S, Khayati F, Kalhor MM, Penjvini S, Gharib A. Scientific production of Medical Universities in the West of Iran: A scientometric analysis. *Acta informatica medica*. 2015; 23(4):206.
  5. Kawaguchi Y, da Silva PG, Quadros FW, Merlin LH, Radaelli L, Guyot JP, et al. Analysis of scientific output by spine surgeons from Japan: January 2000 to December 2013. *Journal of Orthopaedic Science*. 2016;21(1):13-8.
  6. Arencibia-Jorge R, Corera-Alvarez E, Chinchilla-Rodríguez Z, de Moya-Anegón F. Scientific output of the emerging Cuban biopharmaceutical industry: a scientometric approach. *Scientometrics*. 2016;108(3): 1621-36.
  7. Yaminfirooz M, Riahi A. Scientific production of iran in the field of occupational and professional health and determined its level in the word during 2000-2016. 2018.
  8. Morovati M, Fooladvand Z. Scientific outputs of Iranian researchers in Lupus field in Scopus (1983-2015). 2016.
  9. Sedghi S, Mousakhani G, Talachi H. Citation analysis and scientific mapping of Iranian researchers' publications in stem cell indexed in science citation index up to 2015. *Journal of Health Administration (JHA)*. 2016;19(66).
  10. Rahim A, Naser S. Scientometrics and its Indicators for Surgical Specialists and Researchers. *Iranian Journal of Surgery*. 2018;26(1):63-70.
  11. Riahi A, Siamian H, Zareh A, Alizadeh Navaei R, Haghshenas MR. Quantitative evaluation of scientific productions in Iran in immunology and microbiology indexed in Scopus database (2000-2012). *Journal of Mazandaran University of Medical Sciences*. 2014;24 (118): 205-13.
  12. Yaycı F, Deren S, Yaycı E. A bibliometric analysis of global scientific production on cesarean and anesthesia. *Cumhuriyet Medical Journal*. 2014; 36 (2):214-20.
  13. Nguyen TV, Ho-Le TP, Le UV. International collaboration in scientific research in Vietnam: an analysis of patterns and impact. *Scientometrics*. 2017; 110(2):1035-51.
  14. Heidary A, Mazlom R, Ildarabadi E. Nursing's position in health care delivery system in Iran. 2012.
  15. Vahedian-Azimi A, Ebadi A, Saadat S, Ahmadi F. Intelligence care: A nursing care strategy in respiratory intensive care unit. *Iran Red Crescent Med J*. 2015;17(11).
  16. Azimi AV, Ebadi A, Ahmadi F, Saadat S. Delirium in prolonged hospitalized patients in the intensive care unit. *Trauma Monthly*. 2015;20(2):40-6.
  17. Bashar FR, Hajiesmaeili M, Salesi M, Farzanegan B, Shojaei S, Goharani R, et al. Post-ICU psychological morbidity in very long ICU stay patients with ARDS and delirium. *J Crit Care*. 2018; 43:88-94.
  18. Bashar FR, Salesi M, Hajiesmaeili M, Shojaei S, Farzanegan B, Goharani R, et al. Spiritual Health and Outcomes in Muslim ICU Patients: A Nationwide Cross-Sectional Study. *J Relig Health*. 2018:1-17.
  19. Hajiesmaeili M, Kangasniemi M, Fornés-Vives J, Hunsucker RL, Rahimibashar F, Pourhoseingholi MA, et al. Effects of Stress on Critical Care Nurses: A National Cross-Sectional Study. *J Intensive Care Med*. 2017.
  20. Hashemian SMR, Farzanegan B, Fathi M, Ardehali SH, Asghari-Jafarabadi M, Hajiesmaeili M, et al. Stress among Iranian nurses in critical wards. *Iran Red Crescent Med J*. 2015;17(6).
  21. Adler AB, Bliese PD, Castro CAE. *Deployment psychology: Evidence-based strategies to promote mental health in the military*: American Psychological Association; 2011.
  22. Bazrafshan A, Mostafavi E. A scientometric overview of 36 years of scientific productivity by Pasteur Institute of Iran in ISI SCIE. *Journal of Health Administration*. 2011;14(45):7-10.
  23. Available from: http://usid.research.ac.ir/University.php?universityId=12#paper_international_percent.
  24. Karambakhsh A, Mehrzmay A, Salesi M. Reporting quality assessment of randomized controlled trials published in hepatitis monthly. *Hepatitis Monthly*. 2016;16(6).
  25. Mehrzmay A, Karambakhsh A, Salesi M. Reporting quality assessment of randomized controlled trials published in nephrology urology monthly journal. *Nephro-Urology Monthly*. 2015; 7(4).
  26. Salesi M, Maghari A, Mohammadi E, Yekaninejad MS, Ghanbari A. Quality assessment of published randomized controlled trials in the journal of military medicine during 1999-2015. *Journal of Military Medicine*. 2017;19(2):106-25.
  27. Salesi M, Rasouli HR, Mohammadi J, Mohammadi E. Quality assessment of published randomized, controlled trials in trauma monthly journal. *Trauma Monthly*. 2018;23(1).